

Malinowsky's views / John Rupert Firth // *Man and Culture: An Evaluation of the Work of Bronislaw Malinowsky* / Ed. by J. R. Firth. — L. : Routledge and Kegan Paul, 1957. — P. 93—118. *Halliday M.A.K.* Language as Social Semiotic : The Social Interpretation of Language and Meaning / Michael A. Halliday. — L. : Arnold, 1978. — 260 p. *Hymes D.* Models of the interaction of language and social life / Dell Hymes // *Directions in Sociolinguistics : The Ethnography of Communication* / Ed. by J. Gumperz, D. Hymes. — N.Y. : Holt, Rinehart and Winston, 1972. — P. 35—71. *Langacker R. W.* A usage-based model / **Ronald Wayne Langacker** // *Topics in Cognitive Linguistics* / Ed. by B. Rudzka-Ostyn. — Amsterdam: Benjamins, 1988. — P. 127—161. *Langacker R. W.* Discourse in cognitive grammar / **Ronald Wayne Langacker** // *Cognitive Linguistics*. — 2001. — Vol. 12, №2. — P. 143—188. *Magnusson D.* Wanted: A Psychology of Situations / David Magnusson // *Towards a Psychology of Situations : An Interactional Perspective* / Ed. by D. Magnusson. — Hillsdale (NJ) : Lawrence Erlbaum Associates, 1981. — P. 9—36. *Malinowsky B.* An ethnographic theory of language / Bronislaw Malinowsky // B. Malinowsky. *Coral Gardens and Their Magic*. Vol. II, Part IV. — L. : Allen and Unwin, 1935. — P. 4—74. *Parret H.* Contexts of Understanding / Herman Parret. — Amsterdam : Benjamins, 1980. — 109 p. *Piaget J.* The Moral Judgment of the Child / Jean Piaget. — N.Y.: Collier Books, 1962. — 418 p. *Schank R.C., Abelson R.P.* Scripts, Plans, Goals, and Understanding: An Inquiry into Human Knowledge Structures / R. C. Schank, R. P. Abelson. — Hillsdale (NJ) : Lawrence Erlbaum Associates, 1977. — 248 p.

МУЛІК М.Ю.

(Запорізький нац. ун-т)

ІНШОМОВНІ ВКРАПЛЕННЯ В РОМАНІ ДЕНА БРАУНА «ЯНГОЛИ І ДЕМОНИ»: ФУНКЦІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ

This article touches upon the problem of translation of loan words and foreign inclusions. In this article types of loan words and foreign inclusions and ways of their translation are considered on basis of analysis of translation Dan Brown's novel "Angels and demons" into Ukrainian. The analysis is based on the functional aspect of usage of such loan words in the text of the novel.

Key words: *loan words, foreign inclusions, culture-bound words, realia, the ways of translation.*

Вживання іншомовних вкраплень в текстах художніх творах стає все більш поширеним, цей прийом використовується з метою занурення читача в оточення, в якому перебуває головний герой, для більш яскравого описання подій, для ілюстрації реалій країни, про яку йде мова у творі.

Роман Дена Брауна «Янголи і демони» яскраво ілюструє використання зазначених реалій в художньому творі з метою розкриття культурного компоненту тих країн, в яких відбувається дія, знайомить читача з певними культурними особливостями, побутом, а також створює атмосферу країни для більш реального сприйняття. Саме тому, роман є багатим на використання іншомовних вкраплень, вони зустрічаються у назвах реалій, які властиві тільки

цій країні. Оскільки події в цьому творі розгортаються в Італії, іншомовні вкраплення трапляються в топонімах, в розмовах корінних мешканців. Окрім італійських вкраплень, ми знаходимо в тексті роману іншомовні вкраплення французькою, арабською та індійською.

Актуальність запропонованої статті полягає в тому, що іншомовні вкраплення тісно корелюють з реаліями культури. Їх класифікація та механізми передачі є недостатньо дослідженими, бо використання подібного прийому не є типовим в художніх творах. Тексти, що містять в собі вкраплення на іншій, не рідній мові автору створюють труднощі при читанні, бо вимагають від читача знань інших мов або ж від автора, або перекладача вмінь передати зміст вкраплень для кращого сприйняття тексту.

Питання використання іншомовних вкраплень в художніх текстах розглядалося такими дослідниками, як Ю. Лістрова-Правда, Л. Крисін, С.Влахов та С. Флорін, Т. Большакова та інші.

Метою даного дослідження є комплексний аналіз характерних засобів передачі іншомовних вкраплень в перекладі роману Дена Брауна «Янголи і демони» українською мовою з огляду на функціональний аспект.

Об'єктом є іншомовні вкраплення як компонент безеквівалентної лексики, що становить проблему при перекладі.

Предметом є передача вкраплень в романі Дена Брауна «Янголи і демони» при перекладі українською мовою.

Завдання, які ми ставимо у цій статті це виявлення іншомовних вкраплень у романі Дена Брауна «Янголи та демони», надання їх класифікації та розкриття засобів передачі іншомовних вкраплень при перекладі роману українською мовою. Згідно з нашим дослідженням, використання іншомовних вкраплень в романі Дена Брауна «Янголи і демони» складає 179 випадків, отже, в цьому художньому тексті можна розглядати це, як специфічну рису цього автора.

Розглянемо термін «іншомовне вкраплення». Окрім нього в лінгвістичній літературі зустрічаються наступні поняття: «оказіональне слово іншомовного походження», «нетрансліроване слово», «неперекладне іншомовне вкраплення», «не асимільована іншомовна лексика», «екзотизм-вкраплення», «алієнізм», «варваризм». Це синоніми одного й того ж терміну, але найбільш вдалим, на наш погляд, є термін «іншомовне вкраплення», бо це поняття найбільш точно характеризує дане мовне явище, саме воно має на увазі слово, словосполучення, речення або цілий абзац, написаний не на мові оригіналу тексту та використаний в художньому творі задля виконання певної стилістичної та культурологічної мети, а також, щоб придати твору автентичність, створити колорит, атмосферу, а інколи, щоб придати відтінок комічності та іронії [Влахов 1986, с. 263].

Іншомовні вкраплення можуть бути подані в тому написанні, в якому вони фігурують в тій мові, з якої вони взяті, або транслітеруються, без морфологічних змін [Влахов 1986, с. 15].

Отже, іншомовні вкраплення – це незамкнутий, відкритий ряд явищ в мові, яка є мовою рідною для автора, і яка їх переймає, і цей ряд може бути

поповнений в будь-яку мить із будь-якої іноземної мови, якою володіє автор [Листрова-Правда 1986, с. 22-23].

Подібними вкрапленнями можуть бути реалії, які є чужими для мови автора, які перекладач переносить в тому написанні, в якому вони представлені в оригіналі або ж транслітерує, щоб виконати стилістичну задачу, поставлену автором художнього тексту [Влахов 1986, с.15].

Але реаліями є тільки ті іноземні вкраплення, які введені в художній текст з ціллю створення колориту. Надамо визначення поняття реалії. Реалії – це особлива категорія засобів вираження, яка містить в собі слова, які називають предмети, характерні для життя, побуту, культури та історії одного народу та чужі для іншого. Особливу увагу при перекладі треба звертати на реалії, бо вони не мають відповідників в інших мовах, є носіями народного та історичного колориту [Влахов 1986].

Автори художніх текстів найчастіше всього вводять іншомовні вкраплення без пояснень, таким чином вони розраховані на ерудицію читача. Автор тексту також може розкривати значення вкраплення в тексті або у виносці. Інколи вони вводяться в текст, щоб створити атмосферу тієї місцевості, в якій перебуває головний герой, і не мають великого значення для безпомилкового розуміння тексту.

За нашими спостереженнями, в романі Дена Брауна «Янголи і демони» досить широкий спектр іншомовних вкраплень на різних мовах, що дає змогу класифікувати їх за походженням, за приналежністю до тієї мови, з якої вони взяті:

- Галізици – від лат. *gallicus* – гальський, слова, які мають французьке походження *sécurité* (охорона), *la chiave* (пароль), *trompe de l'oeil* (обман зору);
- Германізми – мають німецьке походження *edelweiss* (едельвейс), *hilfe* (на допомогу);
- Італіцизми - італійське: *via della osservatorio* (віа делья оссерваторіо), *che fiasco* (невдача);
- Арабські слова *wahad, tintain, thalatha, arbaa* (один, два, три, чотири);
- Індійські *karma* (карма).

Можна поділити іншомовні вкраплення, використані в досліджуваному романі, за структурою:

- Речення *L'altare di scienza?*
- Словосполучення *lingua pura*
- Лексема *I preferiti*.

Іншомовні вкраплення поділяються на асимільовані в мові, та ті які не були асимільовані, тобто екзотизми (від грец *exoticos*- чужий, іноземний), які не можливо опустити в описі життя інших народів, вони не мають синонімів в мові (наприклад, *carbonieri* – карабінери), а також варваризми (від лат. *Barbarus* – іноземний), які використовуються okazіонально, частіше всього вони мають відповідники в мові, на якій написаний основний текст, але використані, щоб передати колорит [Иноязычные вкрапления 2009]. В художній літературі це, як правило, стилістично забарвлена лексика: *piazza* (італ.) – італійське

слово для позначення площі, *razzo(італ.)* – божевільний, *situazione senza soluzione(італ.)* - безвихідна ситуація.

Іншомовні вкраплення з точки зору їх співвідношення з системами контактуючих мов класифікують:

I. Речення, які написані не на мові тексту, а на іноземній мові, вставлених без змін. *Benvenuto! Si. Perfettamente.*

II. Слово, вираз, речення, які в тій чи іншій мірі асимільований в мові, на яку виконується переклад. Вкраплення даного типу мають декілька підтипів:

- Вкраплення, які зберігають свій морфологічний вид, вони не мають морфологічних показників синтаксичного зв'язку з членами речення мови, на якій представлений текст. *The one his people knew as Malak al-haq—the Angel of Truth. – Тим, про кого його співвітчизники кажуть Малк аль-хак – Янгол істини.*
- Іншомовні вкраплення, які мають морфологічний вид тієї мови, на якій написаний текст, в тому числі – узгодження. *He was pissé – він був у люті*

1. Іншомовні слова та вирази, які включаються в текст в графіці рідній тексту, наприклад, *сієста*.

2. Іншомовне слово використовується з його семантикою, але в оформленні і графіці мови, на якій написаний текст. *Panorama – панорама*.

3. Нульові вкраплення, тобто звичайний перекладний текст *spazzare di capella – прибирати капелу*[Лістрова-Правда 1986].

Цінності певного суспільства, які відсутні в іншій мові або суттєво відрізняються, складають соціокультурний фонд, який знаходить своє відображення в мові. Вивчення соціокультурного фонду необхідно, для більш повного розуміння оригіналу тексту та адекватного його відтворення при перекладі. Ці соціокультурні відомості, які характерні лише для певного суспільства мають назву «фонові знання» [Виноградов 1978,с.87]. Вони включають в себе факти історії, особливості державного та суспільного устрою та географічне оточення, а також певні матеріальні предмети побуту та фольклорні поняття, тобто все те, що має назву реалій.

Спектр використання іншомовних вкраплень, які виступають реаліями, в романі досить широкий. Ми виділяємо наступні підтипи вкраплень:

I. Ономастичні вкраплення:

1. Топоніми *Piazza Barberini, Di Barcellona, Piazza Navona, Castel Sant' Angel, via della osservatorio, via belvedere*.

2. Назви компаній, бібліотек та ін.. *Musèò Vaticano, Radio Vaticana, Archivio Vaticano*.

II. Етнографічні вкраплення

1. Побут *i pantaloni (штани), sportarti (шпорти)*.

2. Ритуали, свята *il conclave*.

3. Ритуальні предмети *ekuaba (екуаба), boccus (бокус)*.

III. Суспільно-політичні.

1. Діячі, звання *il camerlegno, giornalisti secundari, padre, Cardinale Guidera, carbonieri, curatoreb il gaurdiano (жандарм)*.

2. Суспільно-політичні рухи *Illuminatus*.

I.

Метафори *terra firma* (твердий ґрунт), *caput mundi* (столиця світу), *solum dum prae oculis* (перед очима тільки бога), *sacrifici vergini nell' altare di scienza* (невинні жертви на алтарі науки), *touché* (квитки).

Крім цих іншомовних вкраплень є такі, які не відносяться до жодної категорії, бо представляють собою цілі абзаци або речення на іншій не рідній тексту мові, використовуються з метою придання колориту тексту, щоб підкреслити, що дія відбувається саме в цій країні (в нашому випадку Італія), та показати все, що відбувається через призму сприйняття головного героя, який розмовляє англійською та італійська мова не є для нього рідною.

Науковці зазначають, що подібне використання іншомовних вкраплень мають такі функції, як:

1. Необхідність уточнення слова або виразу, в цьому разі використовується іншомовне вкраплення з ціллю зменшення слів, які описують певне поняття. Якщо передати реалію цілим реченням, описовим методом, то втрачається атмосфера, в якій було використано дана реалія, тобто це «максимально точного вираження поняття» (наприклад, *ekuaba, boccus*) [Filonov Gove].

2. Асоціативна функція, тобто реалія повинна асоціюватися у читача з певною позамовною ситуацією (наприклад, *attenzione*) [Filonov Gove].

3. «Люзія життєвості», використання іншомовних вкраплень з метою надання твору більшої достовірності [Filonov Gove] (наприклад, *via della osservatorio* – назва вулиці в Італії).

Ми, в свою чергу, виділяємо ще одну функцію, а саме полілінгвальний підхід авторського стилю художнього твору.

Використання великої кількості іншомовних вкраплень створює неабиякі труднощі при перекладі цього твору українською мовою. Український перекладач А. Кам'янець, при перекладі роману, в багатьох випадках залишила іншомовні вкраплення без змін, тобто в тому вигляді в якому вони постають в тексті оригіналі. На нашу думку, велика кількість вкраплень в перекладі перешкоджає вільному читанню тексту читачу, який не розуміє мову, на якій написані вкраплення. В даному випадку вважаємо доцільним переклад іншомовних вкраплень у виносці або ж у тексті, якщо це не перешкоджає авторській задумці та ідеї, яку автор бажав донести до читача.

Є декілька варіантів передачі іншомовного вкраплення в тексті художнього твору:

- перекласти або прокоментувати в виносці (*riazza* – п'яца);
- перекласти важливі у смисловому відношенні речення, але зберігання автентичної форми вітання або коротких реплік, зміст яких зрозумілий з контексту (*Si.Perfectamente.(it.)*);
- перекласти іншомовне вкраплення, але натякнути на атмосферу іншомовності (*carte blanche access* – карт-бланш);
- дати переклад іншомовного вкраплення після нього в тексті (Вахад...тінтаїн...тхалатха...арбаа, подумки сказав він арабською, дійшовши до кінця тунелю. Один,два,три,чотири.) [Левый И. 1974, с. 148].

Під час дослідження використання іншомовних вкраплень в романі використовувалось два переклади: українською мовою – перекладач Анжела Кам'янець, російською мовою – Н. Рейн.

Було відмічено, що при перекладі іншомовних вкраплень у романі Дена Брауна «Янголи і демони» в багатьох випадках український перекладач використовує транскрипцію і транслітерацію для перекладу ономастичних реалій, які частіше за інших трапляються в романі, або ж зовсім залишає без перекладу, російський перекладач використовує функціональний аналог або ж описовий переклад. Наприклад, *ekuaba*- укр. Екуаба, *рос.* жутковатая маска; *bocsis*- укр. Бокус, *рос.* символ неувядаемой силы. Вважаємо, що український перекладач мав за мету донести до читача автентичність художнього тексту, зберегти особливості викладу думок автора, саме тому і використовує транскрипцію та транслітерацію, які допомагають зберегти структуру оригіналу, а російський перекладач головною метою ставить інформативність тексту, що можливо при пошуку функціонального аналогу та описовому перекладі.

В романі Дена Брауна численне використання іншомовних вкраплень, які допомагають відтворити місцевий колорит тієї країни, в якій відбуваються дії. Іншомовні вкраплення становлять проблему при перекладі, бо надмірне використання одиниць на іншій мові обтяжує читання художнього твору, але якщо перекладати їх в тексті, то втрачається певний колорит, який автор хотів привнести в свій твір. Вважаємо, що для більш адекватного сприйняття тексту, доцільно перекладати іншомовні вкраплення у виносках.

Перспектива подальшого дослідження вбачається в аналізі оригіналу та перекладу всієї трилогії Д. Брауна, в яку входять романи «Янголи та демони», «Код да Вінчі» та «Втрачений символ», це дослідження допоможе визначити характерні риси автора у використанні реалій та іншомовних вкраплень, а також виявити закономірності у перекладі трьох романів, що створюють єдиний концептуальний ланцюг.

Література

Браун Д. Янголи і демони: [роман] / Браун Ден [пер. з англ.: А. Кам'янець]. – Харків: Книжковий клуб «Клуб сімейного дозвілля», 2009. – 544 с. *Виноградов В.С.* Введение в переводоведение (общие и лексические вопросы). – М.: Издательство института общего среднего образования РАО, 2001, - 224 с. *Влахов С.* Непереводимое в переводе / С. Влахов, С. Флорин. – М.: Международные отношения, 1986. – 416 с. *Зорівчак Р. П.* Реалія і переклад (на матеріалі англійських перекладів української прози) / Р. П. Зорівчак. – Львів: Вид-во при Львівському університеті, 1989. – 216 с. *Листрова-Правда Ю.Т.* Отбор и употребление иноязычных вкраплений в русской литературной речи XIX века. / Ю.Т. Листрова-Правда.– Воронеж: ВГУ, 1986. – 144 с. Иноязычные вкрапления/ М.Л.Ремнева, Л.В. Чернец [та ін.]// Теория литературы: Анализ художественного произведения – 2009 – Режим доступа: <http://www.philol.msu.ru/~tezaurus/docs/3/articles/4/4>. *Brown D.* Angels and demons. – Pocket Books, New York, 2006. – 736 p. *Filonov Gove A.* Multilingualism

and Ranges of Tone in Nabokov's Bend Sinister/ Antonina Filonov Gove // Slavic Review. – 1973. – Vol.32. – №1. – P.78-90.

ОЛЕКСЕНКО П.С.
(Запорізький нац. ун-т)

ВЕРБАЛІЗАЦІЯ ЕТНІЧНИХ СТЕРЕОТИПІВ ЩОДО СЛОВ'ЯН У СУЧАСНІЙ АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

The paper is devoted to the ethno-linguistic study of the Slavic stereotypes verbalized in English. The notion of stereotype, ethnic stereotype and different views of their nature are investigated in this paper. The author gives the classification of Slavic ethnic names and pays attention to verbalization of Slavic stereotypes in English language.

Key words: *ethnic stereotypes, opposition "alien - not alien", ethnic name, ethnic nickname, verbalization of stereotypes.*

У кожного народу, кожної нації є свої власні уявлення про навколишній світ, про людей, про представників іншої культури. Такі уявлення формуються на основі певних знань про побут, звички, традиції, устрій іншого народу. У суспільстві, таким чином, складаються стереотипи – як відносно самих себе, відносно поведінки і традицій в межах свого культурного простору, так і відносно представників іншого мовного і культурного простору. У зв'язку із загостренням військової і геополітичної ситуацій у мовознавстві спостерігається підвищений інтерес до проблеми етнічних стереотипів та національних забобонів у процесі міжнародних відносин.

Слов'яни та носії англійської мови мають довгу історію взаємних відносин; в зв'язку з глобалізацією суспільства кількість культурних і мовних контактів між ними, а разом з тим і стереотипів, зростає. Внаслідок цих контактів виникла обопільна стереотипізація носіїв англійської мови та слов'ян яка і стала об'єктом нашого дослідження. Предметом дослідження є вербалізація етнічних стереотипів щодо слов'ян в англійській мові. За мету ставимо виявити характер функціонування етнічних стереотипів щодо слов'ян в англійській мові. Мета дослідження обумовила такі завдання: виявити та класифікувати етнономінації щодо слов'ян в англійській мові; проаналізувати вербалізацію етностереотипів щодо слов'ян в англійській мові. Дані стереотипи та їх мовне відбиття залишилися поза увагою дослідників, саме тому актуальність проблеми обумовлена нагальною потребою дослідження виникнення стереотипів та їх наслідків.

Феномен і поняття “стереотип” привертає велику увагу дослідників (Бінклі 1928, Кацберт 2008, Кленберг 1950, Крисін 2003, Марковіна 1998, Святюк 2005, Сорокін 1998). Вперше поняття стереотип ввів у науковий обіг американський соціолог У.Ліппман. У книзі “Public opinion”, що вийшла в 1922 р., він зробив